

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Preceptorium diuine legis venerabilis fratris Joha[n]nis Nider de ordine predicatorum

Nider, Johannes

Nurnberge, 28.VII. 1496

Sextu[m] de octib[us] vsurarijs [e]t ludis e[t]c.

urn:nbn:de:hbz:466:1-31252

Preceptum VII Cap. VI

bores prelo respectue vult se et suos
tam delicate nutrire et preciose vestire sic
vult de multo maiori summa, gratio-
ri et utiliori labore contentari serulés, et ita
discurrendo de alijs. Hinc est quod quasi omnes
avaricie et superbie et voluptatis morbo
laborant per quod tantum excecantur et credunt
ita esse debere ex hoc quod illa sunt ceteris ita
contenta, et quod quasi omnes sic agunt, cum tamen nul-
la consuetudo possit excusare in his que
sunt contra rectam rationem. sed solum in indifferen-
tibus que potest fieri bene et male. Nulla autem
recta ratio videtur dicere hoc bonum quod filia
simpliciter militis aut burgensis, quantum
liberum et pulchrum deferat tam preciosas ve-
stem, cingulum aut coronam, quam pro statu
sufficeret caliscium et magne principisse
aut regine. Nec hoc quod quantumlibet di-
ves mercator, tam splendide in vestibus
tam magnifice in sumptibus vivat quam suffi-
ceret regium principum bene magno. Et hoc
modo multa sunt que sub dissimulatione
transeunt, nec reputantur tam mala que tamen si
recte pensarentur, manifeste viderentur
excessiva recto iudicio rationis. Ex quibus
patet, quod quantificatio precij iusti pensanda
est in libra rationis recte attendendo bo-
na fide, id est fideliter intendente suam in-
dustriam circa rem, sollicitudinem, neces-
sitate eam, et nobilitate rei vendibilis, ma-
gnitudinem, multitudinem, labores
pericula et sumptus.

Capitulum. vi. de usuris.

De usuris modo et alijs contractibus tria ponentur. Primo quot modis usurarius facit contra seipsum preceptum. Secundo quanta mala ludos committuntur. Tertio quomodo peccant lusores. Primum ad primum notanda sunt quatuor. Primo quod usurarius tenentur ad restitutionem usure, et ad restitutionem damni per usuras alicui illati. Omnis enim usura committitur circa mutationem vel concessionem. Est autem mutatio activa seu concessio, datio grati-

ta rei quam vel equalens tenet red-
dere recipiens iuxta pactum. Mutatio
vero passiva est talis rei receptio. Di-
citur autem mutatio quasi meum tuum factio
hoc tamen quod tibi mutuo modo simpli-
citer desinit esse meum, sed solum ad tempus
debet esse tuum. Non veraciter dicere pos-
sum me tantum habere apud te, et ille non
diceret omnino pauper cui debitoribus bene so-
luturi tenerent multa. De autem mutua-
tio pecunie, vel hominum datio, quod dicitur
transferri. Non in scriptura vocatur mutua-
tio datio. Exo. xxij. Deut. xv. Luc.
.vi. Si inquit mutuum dederit his a quibus
sparis recipere, quod gratia est vobis: nam peccatores
peccatoribus fenerant ut recipiant equalia. Et
statim sequitur. Mutuum date, nihil inde
spantes et erit merces vestra multa, et erit
tis filij altissimi, quod ipse benignus est su-
per ingratos et malos. Dicitur gratuita
datio, quod sicut pura et simplex donatio
fit gratis sine limitate sic ista dicitur gratis
fieri salva ista limitate de reddendo
Non propebi, scilicet dicit. Nihil inde span-
tes, supple, ultra redditionem rei. Addi-
tur quia vel equalens tenet reddere, quod
nisi hoc esset, pura et simplex foret dona-
tio. De vel equalens, quod aliqua res eadem
non potest reddi quod distrabit, ut pecunia
vel pedit aut perit, ut equus aut domus
Dicitur etiam iuxta pactum, quod mutuo reci-
piens non tenet rem mutuatam sim-
pliciter reddere, nisi ita sit pactum.
Potest enim tale pactum fieri quod restituat si
petitum fuerit, vel si aut dum venerit ad
pinguiorem fortunam, et tunc si non venerit
conditio reddere non tenet. Secundo nota-
tandum quod quis mutuas possit tunc rem
mutuatam vel valorem eius recipere et
repetere, nihil tamen potest ultra hoc ab hoie
ratione rei mutuate vel mutuationis repe-
tere, recipere vel sperare, sed bene potest reci-
pere quod a mutuum recipiente, non pro mu-
tuo, sed sponte, vel ex alia iusta causa datur
aut pro. Primum patet, quia recipiens

mutuū nullū suū habz ad rem nisi ex
cōcessiōe mutuāris. S3 mutuans nō
dedit aut mutuauit nisi ad certū tem-
pus vltra qđ inuito dño tenere nō dz.
Secđm pz. qz qđ mibi mutuasti pecu-
niā. vel hñōt. tunc res ista interim est
mea facta. z ei⁹ vsus ē meū op⁹. Cui⁹
signū est. qz si apud me pditur pecu-
niā vel res. mibi ē perdita non tibi. vt
dēs volunt. S3 ptra rōnem est. qz ego
tibi debeam dare aliqd de vsu z labore
meo quē habeo de pecunia mea. licet
postea teneat tibi dare pecuniā tuam.
aut equinalēs quā a te mutuauit. z qđ
hoc facio. tūc tuū tibi restitūz satisfice-
ci. **S**ed diceret quis. cñ ille cui mu-
tuo añ hoc mibi potuit dare vñ floze
nū volūtate. cur ergo p mutuo nō po-
test dare vñ florenū? Rñ. id. quia nō
vendibile nullus pōrvendere. hñ quili-
bet bñ pōt dare suaz rem q saltē liber
est. hñ mutuatō cui⁹ sit actus volūtatis
elicitus vel imperatus. quo qsvult qz
res sua sit alterius ad bñ placitū eius
q bz potestates sic disponēdi de re. vel
vtrūqz scz actū interiorē z exteriorē
comphendēs nullū taliū est vendibi-
le. eo modo quo vsurarius cupit. Ex
quo etiā ptz. qz vsura ptra legē nature
est. Tertū pz. qz non ē peioris cōditi-
onis. qui mutuū pstitit alicui post
mutuatōnē qz ante. hñ potuit recipere
sponte. vel ex alia pia aut iusta causa
data ab eo q haberet prātē dandi. qz et
postea bz. immo recōpensatiōnē eorū
que pecunia nō mēsurant licite pōt p
mutuo qz exigere. fm mltos puta be-
nivolentiaz z amorē eius cui mutua-
uit vñ aliqd hñōt. **S**ed diceret adhuc
vsurarius. Si nihil possum recipere p
bono qđ tu habes ex pecunia. vel vsu
eius. tñ tu teneris mibi p damno qđ
habeo. qz interim q tu habes eaz. ego
non possum emere censum p ea. nec
possum vti ea. nec cū ea lucrari. qđ to-

tum possem habendo pecuniā ipsam
Cur nō p tali damno aliquid recipiā.
Rñ. Quidē est certū damnū qđ mu-
tuans ex mutuatōe incurrit. tunc nisi
illi perierit sit tanta necessitas. p q iste
mutuans teneret illud damnū subire
ipse bñ pōt sibi denegare mutuatōz.
si aut iste perens voluerit illud damnū
in se recipere. ad vitandū suūz gratius
damnū. hoc mutuas licite potest face-
re indētrari sue puidere. nec recipit
hoc rōne mutuatōis. sed ad vitandū
damnū. qđ sibi ex mutuatōe immi-
net. **U**bi dō nō est aliqd certū damnū
ibi nihil certi pōt recipi. Et multo mi-
nus qñ equeverissimile ē occasiōe mu-
tuatōis bonū venire sicut malū. vel
damnū vitare sicut incurrere. Suffi-
cit. n. p possibile damno possibile lu-
crum. **U**n sic arguit cōtra vsurariū.
Si hoc ē damnū tuū. qđ nō potes lu-
crari cū pecunia tua. tunc hoc ē lucrū
vñ bonū tuū. qđ nō potes pdere pecu-
niā tuā ex spolio. furto vñ alijs dol. vel
mercādo dānsificari cū ipsa. vtrūqz. n.
est eq possibile z ptingēs. q si tenet t
bi p ista. tu teneris mibi p isto. z sic sit
recōpensatiō. **T**ertō nōndū q habēs
subam hui⁹ mūdī sic tenet interdū sb
pcepto. aliqñ sb pñlio dare aliqd sim-
pliciter. vt elemosynā indigēt. vt. s. ha-
bitū ē de elemosyna. pcepto. v. Itē. s.
ca. ij. pñz pcepti. Sic etiā tenet i casti-
tate suā dare ad tēp⁹ qđ ē mutuarē ea-
dem rōe. qz. j. Job. ij. Qui habuerit
subam hui⁹ mūdīz viderit frēm suū
necitatē patierē clausit qz viscera sua
ab eo. quō charitas dei manet in eo.
S3 certū ē q pmutz tenetur qz facere
libere z gñite. z nihil p eo sperare pro-
datic n. z. vel recipere tanqz debitū ciuile
qz tal elemosynari⁹ possit licite itē-
dere. qz ali⁹ pñt ad spm orādo p eo
Paup em in veritate obligatur rōne
operis pferatis orare vel pius esse pio

benefactore. q̄ z secūdu debet fieri sic libere videlicet mutū. vbi res dat ad rēpus. Q̄pa em̄ pietatis debet gratis fieri. **¶** In Lu. vj. Estote misericordes sicut z pat̄ vs̄ misericors ē. q̄ videlicet gratus ē. Et ibidē. Si bñfeceritis his q̄ vobis bñfaciunt que vobis est gr̄a:

F Quarto notandū fm̄ Tho. ij. ij. q. lxxvij. q̄ q̄dam sunt res quarū vsus nō est p̄sumptio earū. vsus domus est inhabitatio z dissipatio eius. vsus equi est ei⁹ eq̄tatio vel alter ei⁹ labor. z in talib⁹ pōt vsus cōcedi seruata p̄rietate. Et p̄ taliū rerū vsu pōt hō licite recipere p̄ciū. vt sit in earū locatiōe. Illie sunt res quarū p̄ncipalis vsus est earū cōsumptio. vt sunt pecunia. panis. triticeū. z h̄mōl. vsus em̄ panis. est cōmestio. p̄ quā p̄sumit. Sic etiaz de vino z silibus. Sic vsus p̄ncipalis pecunie ē eius distractio fm̄ q̄ in cōmutatione expēdit. Et in talib⁹ nō debet nec vsus p̄ncipalis p̄cedi sine dñō q̄z illis p̄ mutū sit trāslatto dñij. Si em̄ mutuo tibi pecuniā. illa erit tua p̄ mutū. Nā mutū dī q̄si d̄ meo tuū. Et ideo si mutuatū pdit ipm̄ pdit illi qui mutuo recepit. licet teneat reddē equualēs. similis de pane. vino. z similibus intelligēdū est.

Similibus intelligēdū est. **¶** His q̄ prenotatis concludit. q̄ q̄nis vsura in nullo casu sit licita. tñ in q̄busdā casibus pōt q̄s licite recipere vltra valores rei mutuate. nō p̄ mutuatōe. s̄ alia d̄ causa. **¶** Prīmū p̄z. quia videt̄ eē cōtra legē nature. vt s̄a patuit. z etiā est p̄ra declarationē ecclie. ex de vsu. li. v. fere p̄ totum. Et contra diuinā legē. **¶** Q̄. Qui pecuniā suā nō dedit ad vsurā. Secundum patet. p̄mo casu. si q̄s detinet iniuste p̄ violētiam bona mea. z mutuo sibi pecuniā. recipiēs eadē bona in pignus. si qui fructus ventunt de illa re impignerata. ego iure recipio. non ratione mutui s̄ quia p̄tine-

bat ad me etiā sine om̄i mutuatione. **¶** Secundus casus. si ante tempora tibi mutuaui z hodie debes soluē z q̄a non soluis. ego ex legitima causa cogor tñ pecunie sub vsura recipere. tunc illud q̄d p̄ vsura teneor soluere. tu debes dare. z ego iure recipio. nō p̄ mutuatione. quia s̄a finē h̄z. nec tu tenes rē illā ex mutuatōe s̄ detines violenter v̄l me iniuste. z q̄z ex ista iustitia tua habeo dānum. tu teneris mibi illud refundere. **¶** Tertius casus ē. si ego fideiussor p̄ te ei qui tibi mutuaui. z tu tpe solutionis non soluis. nec liberas me a fideiussione. mutuas q̄z recipit pecuniā sibi debitā sub vsura vt p̄ns. z p̄t p̄missionē meāz obrinet iure a me illud q̄d dedit p̄ vsura. tu teneris m̄ illud reddere. nec ego recipio vsuram a te. nec tu das illud residuū rōne mutui s̄ p̄pter dānū q̄d ego ex negligētia tua incurri. **¶** Quartus casus ponit. **¶** ex de vsuris. salubiter. Si socer q̄ differt dare genero dotē. obliget sibi i re cuius vsus nō est eius cōsumptio pignus p̄ dote quāz mox dare deberet. tunc gener nō tenet fructus q̄s de bonis impigneratis p̄cipit cōputare in sortē. **¶** Itellige cū marit⁹ sustinet onera m̄rimonij. alias nō. Et dī notant̄ iure cui⁹ vsus rē. q̄z fm̄ multos nō pōt de decē florentis vnū recipere. q̄z p̄ra naturā pecunie ē q̄ generet. fm̄ p̄bm. s̄ tñ hoc nō pōt eē p̄pter hoc q̄ gener expectat. z dat iudicias socero nūerādi vel soluēdi dotē. q̄z hoc eēt p̄ mutuo recipere. s̄ hoc videt̄ eē licitū. q̄z ius p̄sumit q̄ q̄n q̄s dat alteri filiā suā nō velit eos deficere vel perire. imo subleuare in oneribus m̄rimonij. **¶** Unde s̄ sumit ex charite facere quicquid facit. **¶** Vel quia papa q̄s habet. p̄uidere salutē hoim̄ ordinauit hoc in penā differtūm dotē. v̄l in fauorē m̄rimonij. z q̄z b̄ mōs acceptauit q̄libet tale pignus

obligas videt renūciare q̄dammodo lu-
ri suo. Quintus casus h̄ dubi⁹ apud
q̄sdā est. ⁊ tāgīt. ex. li. iij. d̄ fen. ca. in si-
nuatione. qm̄ vasallus bona feudalia
impignerat dño feudi. qz tūc fm̄ legi-
stas ⁊ canonistas dñs nō tenet cōpu-
tare in forte pcepta de bonis p̄dictis.
etiā si p̄cipiat aliqd̄ vltra labores ⁊ im-
pensas. maxie qm̄ interim nō exigit ser-
uitiū. Tñ in h̄ casu securtor est opinio
Innoc. dicētis. q̄ sibi oportet fruct⁹
cōputari in forte. ¶ Paret ex p̄missis
q̄ multis modis usurarie peccat quis
contra septimū pceptū. Primo q̄ ali-
cui pecuniā mutuat ⁊ p̄ solo tali mu-
tuo exigit lucrū p̄ale in pecuniā aut
in alia re cuius valor potest pecuniā
mēsurari. Dico notāter pro solo mu-
tuo. qz fm̄ Tho. q̄ mutuū dat. p̄t̄ abs-
q̄ p̄ctō in pactū reducere cū eo q̄ mu-
tuū accipit recōpensationē dānt. vt pa-
tuit in sc̄do notabili. ⁊ in q̄rto p̄ casus
Dico etiā. q̄ exigit lucrū. qz fm̄ eun-
dem Tho. si mutuās accipit aliqd̄ ab
eo cui mutuat. nō q̄si exgens. nec q̄si
p̄ aliq̄ obligatione tacita vel exp̄ssa. h̄
sicut gratuitū donū nō peccat vt s̄. pa-
tuit. Sed cōtra hoc mādātū peccat
p̄ usurā qui p̄ quacūq̄ re q̄ vsu cōsu-
mitur mutuata accipit ex pacto vltra
forte pecuniā aut aliā rem. cui⁹ valor
p̄t̄ pecuniā mēsurari. qz euz talē rem
mutuat alteri. tūc amplius nō est sua
sed istius qui eam mutuū accipit. si q̄
exigit p̄ ea lucrū. tūc exigit lucrū p̄ re
non sua. Ex q̄ patz q̄ usurā cōmittit q̄
p̄ mutuo exigit munus ab obsequio
vel a lingua. qz virtus q̄ valor pecuniā
mēsurari p̄t̄. vt p̄z in laboratib⁹. ad-
uocatis. ⁊ similib⁹. Tertio peccat cō-
tra hoc pceptū p̄ usurā qui mutuat de-
cem ⁊ octo libras pro vna. vel ceterum
etiam p̄ vna. cum pacto de illa soluē-
da. imo sola spes de lucro ratiōe mu-
tuit. facit usurariū. fm̄ illud Auē. Mu-

tuū date nihil inde sperantes. Ex hoc
patet q̄ talis sperans lucrū p̄ mutuo
fit usurari⁹ mentalis. verū est. qm̄ spes
lucrī ē causa mutūdi. ita q̄ alias nō
esset mutuatur⁹ nisi de lucro recipiens
do speraret. aut aliq̄ alto emolimēto.
vt de p̄pina vel simili lucro. Si quis
vō p̄ncipalit̄ moueret ex charitate ad
mutuū. ⁊ cum hoc speraret de retribu-
tione alicui⁹ lucrī. illud nō eēt usura.
nec vitiosus. vt dicit Alb. sup̄ illo Auē.
vj. Mutuū date nihil inde sperātes.
Obligat̄ em̄ ex beneficio q̄ mutuū
recepit. fm̄ illud Auē. ibidez. Prout
vultis vt faciāt vobis hoies ⁊ vos fa-
cite illis similit̄. Et dixi. notant. si q̄s
mutuaret decē octo libras p̄ vna. qz si
nō mutuaret realiter. Semeret vnā li-
bram p̄ decē octo sup̄ aliq̄ re immobili
annui census ⁊ decē octo libras eēt in-
stuit p̄ciū p̄ vna p̄petui cētus vel ad
reemendū. tūc cōtractus nō eēt usura-
rius. ¶ Quarto usurā cōmittit q̄ mu-
tuat alteri sub tali pacto vt etiam sibi
postea remittat. qz vult aliū obligare
ad pecuniā estimabilē. licet em̄ licitū
sit ⁊ dignū. q̄ mutuāri vnum mutuet
aliud. nō tñ est licitū aliū p̄ mutuū
obligari ad remutuādum. ¶ Quinto
usurā cōmittit qui habēs molendinū
mutuat p̄storib⁹. aut alijs illo pacto
q̄ molāt solū in suo molēdino. Acci-
pit em̄ vltra forte i tali mutuo. scz istā
cōmoditatez q̄ est pecuniā estimabil.
⁊ aufert eis libertatē alibi molendi. ⁊
tenet eis ad satisfactionē. Sexto com-
mittunt usurā q̄ mutuaerūt res suas
ad certū terminū q̄ veniēre nolant da-
re plonagationē nisi data pecuniā p̄
mutuū vel alio equalēri. Sūt em̄ usu-
rarij eua si exp̄sse nihil petāt. ¶ Septi-
mo usurā cōmittit q̄ re cart⁹ vendit
q̄ sit instū p̄ciū ipsi⁹. p̄ h̄ vt empro-
ri d̄ pecuniā soluēda expectēt vsq̄ ad
certū terminū. vel quia rem. vlti. em̄

Preceptum VII Cap. VI

¶ sit eius iustū p̄ciū. p̄pter hoc quia pecuniam soluit p̄us anteq̄ sibi res posset tradi. aut etiā q̄ tpe collectiōis blad̄i vint̄ cōsimiliū cū min⁹ solvere solēt vendi talia p̄ p̄cio quod valitura sunt circa pasca. aut alio tpe. in q̄ plus solvere cōsueuerūt. et sic singulis modis palliare vsure p̄ra septimū p̄ceptum fit. Et tenet in oibus talib⁹ q̄s ad restitutionē damni p̄cio sic sibi iniuste illati. **O**ctavo qui mutuāt ad vsurā noie alieno. et h̄ maxime eueruz de iure p̄curatores sibi. q̄ i hoc nō prestant nudū miserū. s̄ etiā auctoritatē. et sic vsuras acceptas noie alieno tenet h̄mōi restituere. si iste cui⁹ nomine accepit nō ē in soluēdo. aut si non vult restituere. **I**dem intelligo p̄ oia de vitricis ecclie. et de his q̄bus p̄mēda. ta sunt hospitalia aut alia loca religioſa et pia. Nec excusat eos q̄ h̄mōi lucra cōuertant in p̄os vsus q̄ ē regula iuris. Nō sunt faciēda mala vt euentant bona. Et q̄ fm vsura est mala. nunq̄ p̄ferri b̄n. sicut alia similia. vt dicit Aug. li. 5. mēdaciū. **P**ono peccant oēs isti ciues cōtra hoc p̄ceptum quoz auctoritate. p̄silio. vel cōsensu alicui⁹ cōtatis mutuāt ad vsuram. Et oēs q̄ auctoritatē p̄stant. aut p̄ceptum ad h̄ dāt. aut p̄siliū. sine q̄ ciues h̄mōi vsurā nō cōmississent. tenet ad restitutionē in solidū. Ceteri v̄o vt cōsentientes p̄pter emolimētū q̄ eis ex hoc accreſcit. tenent ad restitutionē ei⁹ p̄tis q̄ ad eos puenit. aut q̄ntū releuari sūt in exp̄sis q̄s als fecissent de suo aut q̄s eos solvere oportuiss̄. **N**orat aut̄ dominus **M**b. sup̄ illo **L**uc. vi. Mutuū dare nihil inde spantes. Cōtra mutuū in q̄t multis modis peccat. **P**riō indigēt n̄ vādo. **D**n̄ **E**cci. xxix. Fenerare p̄cio tuo i tpe necitat̄ illi⁹. **S**cōdo datū nimis ip̄ortune repetēdo. q̄n h̄ nō p̄t solvere. **C**ontra quod **E**sai. lviij.

Omnes dēbitorēs repetitis. **O**bi glo. **Q**ui repetit nō habentē deo facit violentiā. **T**ertio pignera necēria vt dētinēdo. vel destruendo. **D**e q̄bus **J**ob xxiiij. **A**bstulerūt p̄ pignore bonē v̄due. **E**t **E**xo. xxij. **P**roio tuo pign⁹ aut vestimētū ei⁹ an̄ solis occasuz red des. **Q**uarto cū vsura exigēdo vt h̄. **E**t **E**zech. viij. **A**d vsuraz nō cōmodauerit: q̄ videt̄ ad virtuz iustū. necessario pertinet. **E**xo. xxij. **S**i pecuniā dederis mutuo non vrgebis eū. nec v̄aris opprimes. **Q**uinto p̄ dilatiōe termini solutiōis munera accipiēdo. de quo p̄s. **Q**ui pecuniā suam nō dedit ad vsuram. **S**c̄tū ad secundū p̄ceptū queritur. **V**truz ea licite possint recipi et retineri q̄ acquirunt p̄ ludos alic. schacorum. vel alios. et alios. et ex pactis mutuis hoim. de cursib⁹ equorum. galloz. et alioz aialū moribus. bellis vt duellis etiā hoim. vt de duratione pluuie vel siccitatis. vel quocūq̄ alio incerto futuro. vno v̄nā partes cōtradictiōis. alio aliā eligente. **E**t ponat̄ casus. **E**xēpl̄i gr̄a. **S**int **P**etr⁹ et **P**aulus ambo sui iuris signo. verbo vel facto tale pactū faciunt mutuo. q̄ **P**etrus debeat dare florenz in casu quo crastina die non ceciderit pluuia vel si in rasserenerint tres oculi. **E**t cōtra **P**aulus **P**etro in casu q̄ ceciderit pluuia vel q̄tuoꝝ oculi venerint in rasserē. **P**onat̄ etiā v̄terius q̄ veniat illud q̄ **P**etrus elegit. tūc q̄ritur v̄trū isti peccēt sic paciscendo. hoc est quoniam eoz obligat̄ sic alteri ponēdo rem suā in tale dubiū et fortunā. et q̄ recipit reobligatiōē ab alto. et v̄trū impleta p̄ditōe quas **P**etrus elegit. **P**aulus possit licite retinere rem suā vt an̄ teneat̄ eā dare **P**etro. et an̄ **P**etrus possit eā licite iure recipere et retinere tanq̄ suam. **I**n istis. n. cōsistit tota vis iudi. **P**ro quozū intellectu notan

dam. q̄ nō oportet dubitare. an licitū
sit ludicra v̄l iocosa exercere pro recre
atione. z q̄si p̄ quadaꝝ deteꝝtūis aia
lis. cuꝝ tam theologi q̄ p̄bi circa hoc
ponāt v̄ritē eutrapolite vel iocūditatē
h̄ q̄z talia q̄ p̄ alleviatiōe mētis inue
ta sunt sūt p̄ acōsitōe pecunieꝝ pecu
nia estimabiliū. idcirco dubiū motūz
est. R̄ñ. ergo ad dubiū septē sunt tenē
da. Prīmū ē. q̄ hō h̄ns dñitūm rei pōt
licite se obligare ad dandū eā sub tali
conditiōe fortuita. nisi forte q̄s habe
ret dñitūm quo ad hoc restrictū. vel ni
si cōditio vel obligatio vel ambo siml
aliqd̄ mali implicarēt. Pars. q̄z talis
pōt simplr̄z libere dare sic z quō vult.
z statim. ergo pōt etiam dare impleta
cōditōe. que nihil male includit. Qd̄
sūt pōt q̄s licite facere ad hoc. facien
dū pōt se pacto v̄l p̄missō restringere.
Sed hic advertēdū est q̄ talis obliga
tio pōt etiā male fieri. v̄tpote q̄n̄ quis
fm̄ rectā rōnem deberet. p̄ se aut suis
servare. siue q̄n̄ obligaret se ibi v̄bi sc̄
rervēire in malū. Scdm̄ ē q̄ hōiem
obligare se sic v̄t predictūz est in p̄lo.
p̄cisez p̄ncipaliter p̄ siml̄ re obliga
tione. iniquū z iniustū est. s̄lt̄ z talem
exigere obligationē p̄ obligatiōe sua.
Probat q̄z ibi in cōtractu non servat
equalitas eo q̄ obligatio Pauli ē Pe
tro lucrosa. h̄ obligatio Petri ē Pau
lo nihil. Et hoc est qd̄ Petrus deside
ratz intēdit. Paulus hō cōtrariū. licz
nō p̄sequat̄ intentū. ergo nullus eoz
intēdit equitatē. que tñ̄ necessario in
om̄i p̄tractu nō gratuito requirit̄. Itē
probat ex alio. Quilibet ludēs talis
habet inordinatū. desideriū ad tp̄alta
z nō subiectūm deo sicut d̄z. q̄z ludēs
de quo agit desiderat venire illud qd̄
ipse eligit. intēdit q̄ si oīno nō venerit
tristat̄. maledicit aliq̄n̄. z blasphemāt.
que sunt manifesta signa magni desi
derijz nimis inordinati. Manifestūz

aūt est q̄ casus oculorūz in tasserē. vel
pluvia. vel similia sunt actus natura
les a deo. respectu cuius nulla est for
tuna directe. licet volūtas mala v̄t sic
nō sit a deo. Ecce quomō lufoz dolet
de illo qd̄ deus facit. In hoc aūt ma
gis piculose stant q̄ talia eligūt. que si
venirēt eēnt cōtrati damnosa. v̄t q̄ nō
veniat pluvia. vel q̄ nix vel gelu dū
duret. z q̄ prebēt sibi p̄s occasiones
desiderādi id qd̄ deo nō placet. vel cō
munitati nocet. Itē p̄z aliter. Pars
duo q̄ simul ludūt volūt habere deuz
ad impossibilia. Quilibet em̄ vult q̄
ipse finaliter lucret̄. hoc aūt in eodem
ludo impossibile ē fieri. Ideo q̄ lufoz
posuit se ad hoc q̄ impossibile ē deuz
v̄triq̄z placere. z sic agere q̄ v̄terq̄z stet
eo h̄i cōtentus. Ad cuius p̄rariū de
berēt oīno conari. q̄z aliter nō p̄nt esse
deo placētes z grati dicēte Auḡ. Ne
mo placet deo nisi placeat sibi deus.
Ecce quantū malū vult vnus luforūz
alteri. dū quilibet vult q̄ de⁹ alteri nō
cōplaceat. q̄nis ostēdāt se q̄n̄q̄ tales
quasi sint socijz amici. Item ex alio.
Tales ludēs abutūt donis dei. de⁹
em̄ dedit nobis tp̄alta. nō ad aliud cō
vertēda. nisi ad laudē suā. v̄ritatē no
stram aut p̄ximī. nūc aūt ludēs auer
tit se v̄t cōiter p̄ ludū a laude dei z ei⁹
memoriat̄ necessario v̄l habz damnūz
vel damnificat p̄ximū. z hoc v̄ltimū
p̄ncipaliter intēdit. ergo sic ludere est
abuti donis dei. Tertium est q̄le p̄ximī
sit ludus p̄dictus. R̄ñ. q̄ ludere p̄nci
paliter intētiōe lucri v̄t talis z acquisi
ta retinere sola vel p̄ncipalr̄ hac occa
sione ē ex genere p̄cimī mortale. quia
est p̄tra charitatē p̄ximī. immo z dei.
v̄t h̄z ex p̄cedēti dicto. Pōt tñ̄ aliquis
sic ludendo peccare eventualiter. sicut si
luderet puer ex toto desiderio lucrari
di. p̄ globulo vel lapillo. aut alia tam
parua. re q̄ p̄ximio non noceret.

Preceptum VII Cap. VI

Quartū est q̄ Paulus in casu p̄ncipali nō pōt iuste retinere rem de qua pactum fecit. Probat. Paulus p̄didit ius suū q̄d habuit ad illam rem. et nō acq̄siuit aliqd̄ nouū iuris ad eā. igitur nō debet sibi. et p̄ p̄ns non pōt retinere eam sibi. Prīmū videlz q̄ p̄didit ius suū p̄z. q̄ Paulus poruit iuri suo renūciare et renūciavit. q̄ p̄didit. Altd̄ pro p̄ma pte p̄z ex casu. Pro sc̄da pte probat. Paulus ex quo p̄sensit in ludum. consensit exp̄esse vel tacite. q̄ si sic enenerit sicut Petrus elegit. q̄ res nō esset sua. q̄ renūciavit rei illi si sic enenerit. h̄ sic venit. igit̄ r̄. Sc̄dm̄ videlicet q̄ nō acq̄siuit nouū ius pater. q̄z perdēdo illud nihil iuris acq̄siuit. et nihil aliud interuenit iuxta casum. q̄z p̄ illū oīa alia excludunt. Quintus est q̄ Petrus nō iuste occasione ludi recipit rem istā ad sibi retinēdā. Probat. Petrus nullū ius habet ad rem in hoc casu. et non datur sibi gratiūte ut casus inuuit. ergo p̄mū videlicet q̄ nullū ius habeat ad rem patz. quia nemo ex iniusto fundamento suo potest in aliqua re ius acquirere. eo q̄ si cur nemo colligit de spinis vias. nec de tribulis ficus Matth. vii. Sic nec ex iniusto p̄tvenire ius. nihil em̄ dat q̄d nō habet. h̄ Petrus ad acq̄rendū rem Pauli habet iniustū fundamentū. eo q̄ facit iniustam obligationē. et damnificat. p̄mū. et abutit̄ donis dei ut in sc̄da p̄batiōe patuit. ¶ Sextum est q̄ res p̄ casum lucrata ad cuiuscunq̄ manus veniat occasione ludi scientis q̄ res talis sit. ē ad p̄ios vsus cōuertēda. vel autoritate superioris q̄ sibi talē dispensationem reservauit. vel si nullus superior sibi talia reservasset. ip̄e se d̄z facere v̄l disponere q̄ p̄ aliū fiat. P̄z q̄ oīa temporalia sunt ordinata a deo. et ordinanda ab hominibus. vel immediate ad laudem dei. vel ad

utilitatē hominū. in qua tamē etiam laus dei intendēda est. si ergo ordinatur ista res immediate ad laudem dei. manifestū ē q̄ in p̄ios vsus cōvertitur cū pietas sit cultus dei fm̄ Auḡ. Si aut̄ ad utilitatē hoim̄ rōnabiliter ordinat. cū nulli debeat de iure. planū est q̄ cui dat. datur ex miscōta pietate. et sic itez in p̄ios vsus cōvertit. S̄z quereret aliqs. Ex quo res ista d̄z in p̄ios vsus cōvertit. vtrū hoc spectet ad Petrum vel Paulū. vel aliq̄m̄ aliū. R̄s. q̄ vterq̄ eorū d̄z ad hoc conari. q̄ q̄libet eorū est causa q̄ res sic conuertenda ē. et p̄terea etiā vterq̄ eorū debet facere diligentia et impedire ne eliter cōvertat. Q̄n̄ si Paulus timet q̄ Petrus nō sic cōvertat. debet q̄ntū de iure pōt. p̄videre q̄ nō veniat ad manus eius. notificādo videlz sup̄iori ad quez pertinet dispositio. v̄l ponēdo ad manus cōes. vel p̄curando arrestationē. vel aliquo alio mō iusto aut benigno. S̄lt̄ d̄z facere Petrus ne res veniat in manus Pauli si cōformiter timet de ipso. Si v̄o nullus talis iuridicus modus locuz haberet. q̄z t̄n̄ Paulus pactū fecit se daturum Petro si plueret hodie. t̄n̄ ex quo pluit videt securus q̄ d̄vel d̄mittat Petro possessio nem rei q̄z q̄ sibi reseruet pacta em̄ seruanda sunt quātū p̄nt sine pctō. max̄ me q̄n̄ dubiū est quōd Petrus rem cōvertat. q̄z t̄n̄ p̄sumendū est de bono. vel q̄n̄ nō pōt iuridico v̄l benigno modo indebitam conuersionē quā perdidit impedire. nō. n. videt q̄ Paulus ad impediendā illam conuersionē vel indebitam. etiā si verisimiliter timeat de ea debeat se periculo exponere vel pugnare. aut se ponere ad scandalum vulgare. ut notet̄ de nō obseruatione pacti. mendacio. vel falsitate. nisi si et quantuz aliquid istoz de iure debitū est vel fm̄ iusticiam expedit. ¶ Septi. S

mū est q̄ occasiōe ludi nihil oīno pōt
 de aliena re accipit v̄ tenet d̄ iure nisi
 quāru p̄sumit de volūtaria p̄dētis da-
 none. etiā si nō p̄deret. Sic em̄ fit int̄
 amicos q̄ aliqui sine ludo plus dāt q̄
 p̄ ludū amittāt. Et iō q̄ ludū i solatio
 p̄esibilib⁹ v̄ potabilib⁹. v̄ alijs reb⁹
 tātō securi⁹ sumūt acq̄sita. q̄nto veri⁹
 p̄esumūt p̄dētis volūtarios ad dādū
 ex amicitia etiā sine ludo. igit̄ se non
 lucrū s̄ solatiū de victoria itēdere. De
 tātō v̄o insecutores de q̄nto illos in-
 nite dare intelligūt v̄ se lucrū v̄ lucrū
 intēdisse. **S**z q̄reres. p̄nt ne i aliquo
 casu p̄dentes in ludo de iure p̄dita re
 petere. **A**n. q̄ sic. **N**ā q̄i furiosi mīno
 rennes. marime pupilli. mente capti.
 surdi. cecī. muti. z morbo perpetuo la-
 borātes. serui. religiosi. filij familias.
 qui nihil h̄nt nisi a patre. vxores q̄ nō
 h̄nt parafernalia p̄dūt aliqd̄ ludo. hec
 iure p̄nt repetere debēt restitui. v̄ illis
 vel eorū tutorib⁹. curatorib⁹. dñis. mo-
 nasterijs. paribus aut maritis. Item
 v̄ fieri si administrator reꝝ ecclesiasti-
 carū de rebus eccl̄ie aliqd̄ ludo perdit
 disse. s̄nt repetere possēt reddi debe-
 ret. Si aliq̄s inuite ludēdo z ad ludū
 coactus aliqd̄ p̄didisset cōformit̄ cre-
 derem repeti possēt reddi debere. Si
 quis solū cōsensisset in simplici z pla-
 nū ludū z aliq̄s p̄ falsitate quā iste nō
 agnosceret lucraret. ludēs em̄ talit̄ nō
 iuste p̄dit rem suā. nisi p̄ p̄sensum in il-
 lud mediāte q̄ p̄dit. v̄ paruit. ille autē
 de q̄ hic dicit̄ non p̄sensit in fallaciā p̄
 quā lucrās obtinet qd̄ itēdit. **Q**uā
 ad sc̄m p̄ncipale notādū. q̄ ad dete-
 stationē ludi tria faciūt. Primo mul-
 titudo p̄ctōꝝ. q̄ in ludo accidere p̄nt.
 Primo cupiditas. q̄ fm̄ aplm̄. j. i.
 moib⁹. vj. est radix oīm malorū. Nec
 est tibi q̄cūq̄ cupiditas s̄ rapina. vult
 em̄ p̄ximū spoliare reb⁹ suis. Secun-
 dū est p̄ditio. Vult em̄ spoliare illuz

cum quo comedite bibite. Tertius ē im-
 misericordia. Vult em̄ cū spoliare si
 posset etiā camisia. Quartus ē. q̄ vsu-
 rariū excedit in malo. q̄ infra mensem
 de. x. flor. vñū lucrāt. s̄ iste statim lu-
 crāt eadē die. Quintus ē afflictio p̄is
 dei. quē intrādo z imprecādo dehone-
 stat. Sextus est mādarum eccl̄ie. quod
 quodamō p̄ntit. De his duob⁹ Pro-
 verbioꝝ. xix. Qui affligit p̄iez z fugit
 matrē. ignominiosus erit z infelix. Se-
 ptimū ē sc̄dalu p̄ximū. corrūpūt em̄
 mlti q̄ ad ludū vidēdū p̄uentūr. Octa-
 uum ē omissio multorū bonorū q̄ debe-
 ret q̄s facere tempe q̄ ludit. Nonū est
 p̄ctm̄ p̄iurij. Decimū frans quā p̄mit-
 tit i alteꝝ. Undecimū ira z p̄iustatio
 p̄ctōꝝ. Duodecimū ē fractio solēntia
 tū in q̄bus plus p̄uentūr. Decimūter-
 tiū interdū homicidiū etiā p̄ modico
 verbo. Decimūquartū ē idolatria. q̄
 sup̄ illō P̄hil. iij. Quorū de⁹ v̄ter est
 dīc̄ glo. Hoc ab hoīe colit̄ qd̄ p̄ ceret̄
 ab eo diligit̄. Sc̄do faciūt ad detesta-
 tionē ludi q̄ in eo q̄i oīa p̄cepta deca-
 logi trāsgrediunt̄. P̄rio illud. Nō ha-
 bebis deos alienos. v̄ tā tacitū ē. Se-
 cundū nomē dei iurāntū faciliter assu-
 mit. Tertū sabbatū sepe iolat. Quar-
 tum z alia faciliē patent p̄ter. Nō me-
 chaberis. qd̄ ad min⁹ sp̄ualiter trāsgre-
 dit̄. q̄ adherens alicui alij a deo p̄tra-
 deū fornicationē cōmittit. amo iē aīe
 cū creata re cōt̄ inādo inordiare. imo
 sepe tales socij sunt fornicatoꝝ ad lit-
 terā. Tertio factū ad detestationē ludi
 multiplex tibi cōmissa stulticia. q̄ p̄-
 moyilissime futuri se luso: subicit ta-
 xillis videt̄z ossib⁹ fore canis. Sc̄do
 largit̄ ad p̄ceptū taxilloꝝ. qd̄ nō daret
 ad dei p̄ceptū. Tertio q̄ consentit q̄
 vtilissimi sibi nobilissimū recipiāt. v̄
 delict̄ tempus. Quarto oibus nocet
 q̄ facit qd̄ sibi est damnosus. primo
 sc̄daluosus. z deo cōtumeliosū. Quis

Preceptum VII Cap. VII

to q: velut infans p:uis manib' le
tibi quis interimit.

Capitulum. vij.

Quia vero detinere alienus est
contra septimum preceptum. Ideo
nunc de restitutione tria sunt prin-
cipaliter dicenda. Primo quod sunt res-
tituenda bona materialia rerum et cor-
porum. Secundo quod bonum fame sit resti-
tuendum. Tertio quod bona anime sunt re-
stituenda. **Primum** ad primum notandum
quod restitutio ope vel voluntate est quod-
dam pambulum necessarium ad correptionem.
Et qui aliquid iniuste damnificavit. aut
aliena detinet. tunc est peccator mortalis
quod si non vult restituere. pro posse
dicere beatus Augustinus in epistola ad Macedo-
nium. **Secundum** res propter quas peccatum est non
redduntur. si reddi potest penitentia non agit
singulis. si autem veraciter agit. non dimittit
tunc peccatum nisi restituat ablatum. Ex quo patet
quod si quis non restituit. pro posse si inte-
rim sacramentum aliquod sumit. nouo
peccato peccat. quia indigne sacramentum
sumit. et si manens in tali peccato implet
penitentiam sibi a sacerdote pro peccatis sic
confessis iniunctam nihil pro se satisfacit
deo secundum multos. **Secundo** notandum quod de-
tinere alienum iniuste domino. est ideo pec-
catum mortale. quia contra septimum preceptum
scilicet. Non furtum facies. Certum est enim quod
auferre alienum est contra idem preceptum et ea-
dem ratione retinere alienum. quia damnificat
in utroque dominus rei et ab usu sue rei inius-
tus impeditur. Est etiam contra iustitiam virtutem
quod redditur iniuste quod suum est. Est etiam
contra fraternam charitatem. quod vult alteri
bonum retinere alienum vult alteri malum
vult eadem ratione quod detinens viciorum alteri
non est capax penitentiae. sic etiam quod bona alie-
na iniuste domino. Tertio notandum quod de re-
stitutione sunt multa dubia doctrina-
lia quae determinat scriptura **Thomae** et **Secundo** in
119. dist. xv. **Primum** dubium est. quod re-
neat restituere. **Secundo**. quod primo et principa-

liter ille qui rem abstulit. aut damnum iniuste
intulit et hoc est certum. Et propter illud
sunt multi alij qui ad restitutionem obliga-
tur qui comprobantur in his verbis. Jus-
sio consilium. consensus palpo. recursus.
Participas mutus. non obstantes. non ma-
nifestas. Et **Thomae**. exponendo hos ver-
sus. ubi prius. 2. ij. q. lxxij. dist. q. in illa
quae in his verbis enumerata sunt. quibus
obligatur semper ad restitutionem. **Primum**
est iussio. ut cum quis iubet aliquem depre-
dare aut alias iniuste damnificare. si ex eius
iussione fit. tenetur ad restitutionem totius
Secundum est. consensus in rapina. aut
in alia iniusta damnificatione. et hoc fit
eo sine cuius consentus talis rapina. aut
alia damnificatio fieri non poterat. **Tertium**
est recursus. scilicet quando quis est receptor latro-
num. et prestans patrocinium. nam qui rece-
pit latrones et tenet eos. aut rem rapta
vel furatam dolose zelat. ita quod pro hoc im-
pedit restitutionem rei. ille tenetur in solidum
cum his qui abstulerunt. **Quartum**. partici-
pans. ut cum quis particeps est in crimine
furti. pro de vel similibus. ut qui latroni se so-
ciavit ad spoliandum et patrem accepit.
Et ille qui participat in crimine tenetur
in solidum de toto. **Et ille qui participat non**
in crimine. sed solum in re accepta. ille solum
tenetur restituere quod de re scienter emit vel ac-
cepit. **Quintum** non obstantes. cum scilicet boni
spolij latrocinij. et ceteri mal. ex of-
ficio ob stare tenentur. ut princeps terre. qui
iustitiam perserare tenetur. si non obstat cum
ob stare possit et sic pro eius defectu inale-
scunt latrones et ceteri malefactores ad
restitutionem tenentur. **Sicut** intelligatur de
non manifestate. cuius provenit ex officio
manifestare. **Aut** secundum **Secundo**. qui in iudi-
cio requisitus taceat ubi res finaliter possit
restitui ei cuius est. et dicendo veritatem ubi
non immineret sibi periculum status aut
personae. **Et** similiter patet intelligendum
est de non reprehendente. et cui hoc compe-
tit ex officio. ut dicit **Thomae**. ij. q. lxxij.